

Sygn. akt I A Ca 878/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 marca 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Beata Wojtasiak
Sędziowie	:	SA Jadwiga Chojnowska (spr.) SO del. Elżbieta Siergiej
Protokolant	:	Iwona Aldona Zakrzewska

po rozpoznaniu w dniu 11 marca 2015 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **K. Ł.**

przeciwko **B. P. (1)**

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji **pozwanej**

od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży

z dnia 3 kwietnia 2014 r. sygn. akt I C 424/13

oddala apelację.

UZASADNIENIE

K. Ł. w pozwie skierowanym przeciwko B. P. (1) wniosła o uznanie za bezskuteczną w stosunku do niej umowy z dnia 29 stycznia 2013 r., na mocy której M. P. sprzedał pozwanej należącą do niego nieruchomość gruntową położoną w N. gmina M., dla której Sąd Rejonowy w Łomży prowadzi księgę wieczystą KW (...) oraz nieruchomość zabudowaną położoną w N. gmina M., dla której Sąd Rejonowy w Łomży prowadzi księgę wieczystą KW (...), a także zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania.

B. P. (1) wniosła o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 3 kwietnia 2014 r. Sąd Okręgowy w Łomży uznał za bezskuteczną w stosunku do powódki umowę sprzedaży prawa własności zabudowanej nieruchomości rolnej, składającej się z działek gruntu położonych w obrębie wsi N. w gminie M. (o nr geod. (...)) o łącznej powierzchni 17 ha 50 arów), dla których prowadzone są księgi wieczyste w Sądzie Rejonowym w Łomży nr KW (...) i KW (...), w celu ochrony wierzytelności powódki wobec M. P., wynikającej

z prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w Łomży z dnia 29 lipca 2011 r. w przedmiocie podziału majątku wspólnego, działu spadku i zniesienia współwłasności (sygn. akt I Ns 659/08), zawartej w dniu 29 stycznia 2013 r. w Kancelarii Notarialnej Notariusz Z.. L. T. w K. Rep (...) pomiędzy M. P. i B. P. (1) (pkt. I); zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 2.000 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt II); nakazał pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Łomży kwotę 7.968,70 zł tytułem brakującej opłaty od pozwu (pkt. III).

Sąd ten ustalił, że K. Ł. jest córką M. P. i B. P. (2), która zmarła w dniu (...) Postanowieniem z dnia 8 września 2003 r. (sygn. akt I Ns 561/03) Sąd Rejonowy w Łomży stwierdził, że spadek po niej na podstawie ustawy nabyli mąż M. P. i córka K. Ł. po 1/2 części każde z nich.

M. P. w dniu 27 kwietnia 2002 r. zawarł związek małżeński z pozwaną B. P. (1). Ze związku tego w dniu (...) urodził się ich syn M. P.. W dniu 22 września 2003 r. B. P. (1) odeszła wraz z dzieckiem od męża i zamieszkała w K.. Wyrokiem z dnia 29 listopada 2004 r. (sygn. akt I C 85/04) Sąd Okręgowy w Łomży rozwiązał małżeństwo M. P. i B. P. (1) przez rozwód. Od 2008 r., w tym również w czasie orzekania w sprawie I Ns 659/08 i zawarcia spornej umowy sprzedaży z dnia 29 stycznia 2013 r., M. P. i B. P. (1) pozostawali w związku konkubenckim, z którego w (...) urodziło się ich drugie wspólne dziecko.

Prawomocnym postanowieniem z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie o sygn. akt I Ns 659/08 z wniosku M. P. z udziałem K. Ł. o podział majątku wspólnego, działu spadku i zniesienie współwłasności, Sąd Rejonowy w Łomży ustalił, że w skład majątku wspólnego B. i M. P. wchodzi ruchomości: samochód osobowy S. (...) KAT. (nr rejestracyjny (...), rok produkcji 1999), przyczepa S. (nr rejestracyjny (...)), ciągnik rolniczy (...) (nr rejestracyjny (...)), prasa wysokiego zgniotu, siewnik, brony, pług (pkt I postanowienia). W pkt II tego postanowienia ustalił, że w skład spadku po B. P. (2) wchodzi udział wynoszący 1/2 w majątku szczegółowo opisanym w pkt I postanowienia. Ustalił także, że przedmiotem współwłasności jest nieruchomości położona w N. gmina M. stanowiąca działkę oznaczoną numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 1700 m², dla której Sąd Rejonowy w Łomży prowadzi księgę wieczystą nr (...), w której udziały posiadają M. P. w 1/2 części i K. Ł. w 1/2 części (pkt III postanowienia). W pkt IV tego postanowienia dokonał zaś podziału majątku wspólnego B. i M. P., działu spadku po zmarłej oraz zniesienia współwłasności nieruchomości opisanej w pkt III postanowienia w ten sposób, że cały majątek przyznał na wyłączną własność M. P.. W pkt V postanowienia zasądził tytułem spłaty od M. P. na rzecz K. Ł. kwotę 201.536,07 zł płatną w trzech ratach: pierwsza w kwocie 67.178 zł płatna w ciągu roku od uprawomocnienia się postanowienia, druga w kwocie 67.178 zł płatna w ciągu dwóch lat od uprawomocnienia się postanowienia, trzecia w kwocie 67.180,07 zł płatna w ciągu trzech lat od uprawomocnienia się postanowienia – z ustawowymi odsetkami na wypadek uchybienia terminowi płatności. Ponadto zasądził od M. P. na rzecz K. Ł. kwotę 957,16 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania. Powyższe postanowienie uprawomocniło się w dniu 9 lutego 2012 r.

Pomimo upływu oznaczonego w pkt V orzeczenia terminu płatności wskazanej tam kwoty tytułem pierwszej raty spłaty (9 lutego 2013 r.), M. P. nie uiścił dotychczas na rzecz K. Ł. żadnej kwoty pieniężnej.

Tuż przed upływem tego terminu płatności, tj. w dniu 29 stycznia 2013 r., na mocy umowy sprzedaży zawartej w formie aktu notarialnego (rep. ...) sprzedał B. P. (1) prawo własności zabudowanej nieruchomości rolnej, składającej się z działek gruntu, położonych w obrębie wsi N., gmina M., oznaczonych numerami geodezyjnymi (...) o łącznej powierzchni 17 ha 50 arów, dla których Sąd Rejonowy w Łomży Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgi wieczyste: Kw (...) i Kw (...), za cenę 140.000 zł, w tym zabudowaną budynkiem mieszkalnym o pow. 200 m² oraz oborostodołą, chlewem i budynkiem gospodarczym działkę gruntu o numerze geodezyjnym (...) za cenę 40.000 zł. B. P. (1) oświadczyła, że kupuje prawo własności tej nieruchomości za podaną cenę. W § 3 tej umowy M. P. i B. P. (1) oświadczyli, że są osobami bliskimi w rozumieniu art. 4 ust. 13 ustawy o gospodarce nieruchomościami w zw. z art. 4 ust. 4 pkt 2b ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego z dnia 11 kwietnia 2003 r., bowiem B. P. (1) jest osobą, która pozostaje ze zbywcą faktycznie we wspólnym pożyciu. Wskutek zawarcia powyższej umowy M. P. wyzbył się całego swojego majątku.

Na wniosek K. Ł. Sąd Rejonowy w Łomży postanowieniem z dnia 6 marca 2013 r. w sprawie o sygn. akt I Ns 659/08 nadał klauzulę wykonalności postanowieniu Sądu Rejonowego w Łomży z dnia 29 lipca 2011 r. o sygn. akt I Ns 659/08 – co do rozstrzygnięcia zawartego w pkt V w zakresie pierwszej raty spłaty oraz co do rozstrzygnięcia zawartego w pkt VI.

Przedkładając odpis powyższego postanowienia, K. Ł. w dniu 7 marca 2013 r. złożyła u Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Łomży J. G. wniosek egzekucyjny wnosząc o wszczęcie egzekucji przeciwko dłużnikowi M. P. w celu wyegzekwowania należności głównej w wysokości 67.178 zł wraz z zasądzonymi odsetkami i kosztami. Sprawa ta została zarejestrowana pod sygn. (...). Postanowieniem Komornika Sądowego z dnia 20 maja 2013 r. umorzono postępowanie egzekucyjne w tej sprawie wobec stwierdzenia bezskuteczności egzekucji. W uzasadnieniu tego postanowienia wskazano, iż zajęcie rachunku bankowego było bezskuteczne, rachunek bankowy został zamknięty, dłużnik nie pracuje na gospodarstwie rolnym, nie posiada żadnego stałego dochodu, nie figuruje w kartotekach ZUS, nie prowadzi działalności gospodarczej. Postępowanie egzekucyjne okazało się bezskuteczne, doprowadzając jedynie do pokrycia niewielkiej części zadłużenia w kwocie około 3.000 zł.

W chwili obecnej wymagalne są dwie z rat oznaczonych w pkt V postanowienia Sądu Rejonowego w Łomży z dnia 29 lipca 2011 r. w kwotach po 67.178 zł każda, zaś M. P. nie posiada żadnego majątku i nie osiąga żadnego dochodu.

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd doszedł do przekonania, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie.

Wskazał, że roszczenie powódki, która wniosła o uznanie umowy sprzedaży zawartej w dniu 29 stycznia 2013 r. za bezskuteczną w stosunku do niej, zostało oparte na uregulowanej w art. 527 k.c. instytucji tzw. skargi paulińskiej. Dokonując oceny zasadności powództwa, Sąd stanął na stanowisku, iż powódka wykazała istnienie wszystkich koniecznych przesłanek do uzyskania ochrony z tej skargi. Z materiału dowodowego zgromadzonego w trakcie procesu wynikało bowiem, że umowa sprzedaży zawarta pomiędzy dłużnikiem a pozwaną, dokonana została z pokrzywdzeniem powódki. Dłużnik będąc świadom ciężącego na nim zobowiązania w wysokości 201.536,07 zł, sprzedał konkubinie B. P. (1) przysługujące mu prawo własności zabudowanej nieruchomości rolnej, stanowiącej cały jego majątek. Nie uiścił przy tym na rzecz wierzycielki żadnej kwoty pieniężnej tytułem spłaty. W ocenie Sądu nie ulega wątpliwości, że na skutek tej czynności prawnej M. P. stał się niewypłacalny i tym samym uniemożliwił powódce zaspokojenie z jego majątku.

Wskazał, iż bezspornym było, że na skutek przedmiotowej umowy sprzedaży pozwana w zamian za zapłatę ceny w kwocie 140.000 zł nabyła prawo własności zabudowanej nieruchomości rolnej, a jakkolwiek dłużnik w zamian za swoje świadczenie uzyskał ekwiwalent w postaci ceny w kwocie 140.000 zł, to kwota ta nie pozostaje już w jego majątku, ani nie posłużyła mu do zaspokojenia wierzycielki.

W chwili wystąpienia z żądaniem uznania umowy za bezskuteczną dłużnik nie miał żadnego majątku, ani nie uzyskiwał żadnych dochodów. Nie posiada więc majątku, ani dochodów wystarczających do zaspokojenia wierzytelności powódki w łącznej wysokości 201.536,07 zł, z której na dzień wytoczenia powództwa w tej sprawie wymagalna jest kwota 134.356 zł, obejmująca dwie raty tytułem spłaty. Dłużnik dotychczas nie spłacił długu nawet w części.

Zdaniem Sądu dłużnik miał świadomość tego, że wyzbycie się w drodze umowy sprzedaży wszystkich istotnych składników jego majątku uniemożliwi powódce zaspokojenie. Sprzedaży swego majątku dokonał tuż przed upływem terminu płatności pierwszej raty tytułem spłaty (9 lutego 2013 r.), zaś uzyskanego ekwiwalentu w postaci ceny za sprzedane nieruchomości nie przeznaczył na spłatę długu.

Osobą trzecią, która uzyskała korzyść majątkową była – zdaniem Sądu – konkubina dłużnika, którą uznał za osobę będącą w bliskim z nim stosunku. Wskazał, że fakt pozostawania pozwanej w związku konkubenckim z dłużnikiem w chwili zawarcia umowy sprzedaży, znalazł potwierdzenie w treści § 3 aktu notarialnego umowy sprzedaży z dnia 29 stycznia 2013 r., w której strony tej umowy oświadczyły, iż pozostają ze sobą faktycznie we wspólnym pożyciu, oraz w aktach sprawy Sądu Rejonowego w Łomży w sprawie o sygn. akt I Ns 659/08, w toku której M. P. przyznał,

iż pozostaje w konkubinacie z B. P. (1). Dlatego też, w ocenie Sądu, powódka nie miała obowiązku wykazywania, że pozwana wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, iż dłużnik, dokonując zaskarżonej czynności prawnej, działał ze świadomością jej pokrzywdzenia. Ewentualne obalenie domniemania z art. 527 § 3 k.c. ciążyło w związku z tym na pozwanej, która nie podołała temu obowiązkowi. Jej twierdzenia, że nic nie wiedziała o zobowiązaniu M. P. i zamiarze pokrzywdzenia powódki, wobec ustaleń poczynionych w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, a zwłaszcza faktu pozostawania przez nią z dłużnikiem we wspólnym pożyciu w dacie sporządzenia umowy oraz w świetle zasad logiki, prawidłowego rozumowania i doświadczenia życiowego, Sąd uznał za niewiarygodne.

Wskazał, że w sprawie nie mógł znaleźć zastosowania art. 533 k.c., bowiem pozwana nie zaspokoila powódki, ani nie wskazała mienia dłużnika wystarczającego do zaspokojenia jej roszczeń.

Mając na uwadze wynik procesu – przegraną pozwaną, o kosztach procesu orzekł na podstawie art. 98 § 1, 2 i 4 k.p.c. w zw. z art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Apelację od powyższego wyroku wniosła pozwana zaskarżając go w całości i zarzucając mu:

- 1) wadliwe uwzględnienie powództwa poprzez uznanie za bezskuteczną w stosunku do powódki spornej umowy sprzedaży;
- 2) błędne zastosowanie art. 527 § 1 k.c. przez przyjęcie, że jako osoba trzecia wiedziała lub mogła się dowiedzieć, że sprzedający miał nieuregulowane długi wobec powódki.

W oparciu o powyższe wniosła o zmianę orzeczenia poprzez oddalenie powództwa w całości, ewentualnie uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego mają oparcie w zebranych materiale dowodowym i odpowiadają logice oraz zasadom doświadczenia życiowego, co pozwala na ich całkowitą recepcję dla potrzeb orzekania w sprawie odwoławczej. Jako trafne należy również ocenić rozważania prawne zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, toteż Sąd Apelacyjny w całości je podziela.

Apelacja pozwanej sprowadza się w zasadzie do zanegowania istnienia po jej stronie złej wiary w czasie dokonywania spornej czynności prawnej. Zdaniem skarżącej Sąd Okręgowy błędnie przyjął, iż w dacie dokonywania tej czynności pozostawała ona z dłużnikiem M. P. we wspólnym pożyciu, a co za tym idzie – jest dla niego osobą bliską. W rzeczywistości owa bliskość – jak podniosła – ustała na skutek prawomocnego wyroku rozwodowego.

Sąd Apelacyjny po ponownym przeanalizowaniu materiału dowodowego zgromadzonego w aktach sprawy, nie znalazł podstaw do zaaprobowania tej argumentacji. Wskazać bowiem należy, że jakkolwiek wyrokiem z dnia 29 listopada 2004 r. (sygn. akt I C 85/04) Sąd Okręgowy w Łomży istotnie rozwiązał przez rozwód małżeństwo M. K. i B. P. (1), to następnie związek ten został przez nich reaktywowany i kontynuowany w ramach konkubinatu, czego dowodem są chociażby narodziny kolejnego dziecka pary w marcu 2010 r. (oświadczenia majątkowe pozwanej, k. 35 i 107v.). Nadto, jak słusznie zauważył Sąd I instancji – w § 3 aktu notarialnego, mocą którego dokonano sprzedaży spornych nieruchomości – znajduje się oświadczenie pozwanej i dłużnika co do łączących ich relacji (osoby bliskie pozostające ze sobą faktycznie we wspólnym pożyciu) – k. 71 i 72. Podnieść również należy, że sama pozwana na rozprawie w dniu 17 lutego 2014 r. przyznała, że M. P. wspólnie z ich dziećmi zamieszkuje na gospodarstwie rolnym. Co prawda zaprzeczyła wówczas jakoby pozostawała z nim w konkubinacie, ale z uwagi na okoliczności sprawy oraz zasady logiki i doświadczenia życiowego – nie będzie obarczone zbyt dużym ryzykiem błędu założenie, że twierdzenia te nie polegają

na prawdzie, tym bardziej, że nie wyjaśniła ona dlaczego i w jakim charakterze jej były mąż zamieszkuje wraz z ich dziećmi w gospodarstwie rolnym stanowiącym jej własność.

Abstrahując od powyższego wskazać należy, że materiał zgromadzony przed Sądem pierwszej instancji jest w zupełności wystarczający do przyjęcia, że para z pewnością pozostawała w konkubinacie w trakcie postępowania w sprawie o sygn. akt I Ns 659/08, jak również w czasie sporządzania notarialnej umowy sprzedaży z dnia 29 stycznia 2013 r. A skoro tak, to – jak słusznie zauważył Sąd Okręgowy – zastosowanie znajduje tutaj domniemanie ustanowione w art. 527 § 3 k.c.

Zgodnie z tym przepisem – jeżeli wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Wprawdzie ustawodawca nie określił, jakiego typu relacje muszą zaistnieć, by można było mówić o „bliskich stosunkach”, jednakże w doktrynie i orzecznictwie zgodnie wskazuje się, że mogą one wynikać (poza więzami rodzinnymi) z więzi uczuciowych, przyjacielskich, towarzyskich czy nawet majątkowych. Domniemanie ustanowione w komentowanym przepisie może być zastosowane względem każdej osoby, o ile w konkretnym przypadku stopień wzajemnych powiązań zachodzących z tytułu więzi rodzinnych, przyjaźni, wdzięczności, wspólnych interesów itp. pozwala uznać, że są to stosunki bliskie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 1964 r., III CR 39/64, OSNC 1965, nr 5, poz. 75). Wobec powyższego nie powinno ulegać wątpliwości, że pojęcie to obejmuje także więzi wytworzone w ramach konkubinatu (jak w niniejszej sprawie).

R. legis uregulowania z art. 527 § 3 k.c. jest podyktowane przede wszystkim względami logiki i doświadczenia życiowego, które nakazują przyjąć, że osoba trzecia pozostająca z dłużnikiem w faktycznej bliskości może znać jego sytuację majątkową i cel podejmowanych przez niego działań. Warunkiem posłużenia się tym domniemaniem jest ustalenie, że tego typu stosunek bliskości istniał w chwili dokonywania kwestionowanej czynności prawnej (por. M. Pyziak – Szafnicka (w:) System prawa prywatnego, t. 6, s. 1266).

Wbrew twierdzeniom skarżącej – wyniki niniejszego postępowania wskazują, że w chwili dokonywania spornej czynności prawnej pozostawała ona w konkubinacie z dłużnikiem M. P., a co za tym idzie – powódka nie musiała dowodzić istnienia po jej stronie złej wiary.

Domniemanie prawne z art. 527 § 3 k.c. może być wzruszone przez dowód przeciwny, co oznacza, że osoba trzecia musi udowodnić, że mimo bliskiej relacji z dłużnikiem nie wiedziała o jego zamiarze pokrzywdzenia wierzyciela i nawet przy dołożeniu należytej staranności nie mogła się o tym dowiedzieć (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 grudnia 1995 r., I ACr 967/95). Pozwanej nie udało się sprostać temu obowiązkowi ani w ramach postępowania pierwszo-instancyjnego, ani niniejszego – zainicjowanego wniesieniem apelacji. Jej twierdzenia jakoby nie posiadała żadnej wiedzy na temat zobowiązań konkubenta i jego zamiaru pokrzywdzenia powódki – w konfrontacji z materiałem dowodowym zgromadzonym w aktach sprawy – uznać należy za niewiarygodne i gołosłowne.

Słusznie Sąd Okręgowy wskazał, że w okolicznościach niniejszej sprawy nie mógł znaleźć zastosowania art. 533 k.c., zgodnie z którym osoba trzecia, która uzyskała korzyść majątkową wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli, może zwolnić się od zadośćuczynienia roszczeniu wierzyciela żądającego uznania czynności za bezskuteczną, jeżeli zaspokoi tego wierzyciela albo wskaże mu wystarczające do jego zaspokojenia mienie dłużnika. Pozwana nie zaspokoiła roszczeń powódki, ani też nie wskazała jej mienia dłużnika, z którego ta mogłaby zaspokoić swoje roszczenia. Lakoniczne stwierdzenie w uzasadnieniu apelacji, że dłużnik ma inne składniki, z których powódka mogłaby dochodzić swoich roszczeń, gdyż sprzedał on cały swój ruchomy majątek, dzięki czemu – uzyskał „środki w postaci płynności finansowych, z których mogłaby korzystać powódka”, z całą pewnością nie wypełnia dyspozycji wskazanego wyżej przepisu.

Jedynie na marginesie nadmienić wypada, że brak zabezpieczenia majątku dłużnika, nie wpływa na skuteczność dochodzenia przez wierzyciela jego praw w ramach instytucji ustanowionej w art. 527 § 1 k.c.

Z uwagi na fakt, iż skarżąca nie kwestionowała istnienia pozostałych przesłanek warunkujących zasadność i skuteczność skargi pauliańskiej, a postępowanie apelacyjne nie dało podstaw do podważenia tej, do której skierowane były zarzuty – Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji wyroku, na podstawie art. 385 k.p.c.